

Universitätsbibliothek Wuppertal

Quatuor D. N. Jesu Christi Euangeliorum Versiones per antiquæ duæ, Gothica scil. et Anglo-Saxonica

Junius, Franciscus

Dordrecht, 1665

Observationes in versionis Gothicæ insigniores aliquot à textu Græco
discrepantias. [Matthæus]

Nutzungsrichtlinien Das dem PDF-Dokument zugrunde liegende Digitalisat kann unter Beachtung des Lizenz-/Rechtehinweises genutzt werden. Informationen zum Lizenz-/Rechtehinweis finden Sie in der Titelaufnahme unter dem untenstehenden URN.

Bei Nutzung des Digitalisats bitten wir um eine vollständige Quellenangabe, inklusive Nennung der Universitätsbibliothek Wuppertal als Quelle sowie einer Angabe des URN.

[urn:nbn:de:hbz:468-1-702](https://nbn-resolving.org/urn:nbn:de:hbz:468-1-702)

OBSERVATIONES

in versionis GOTHICÆ insigniores aliquot
à Textu GRÆCO discrepantias.

MATTHÆI CAP. V. VERS. 27. 27 & 21.

Θ Ἰς ἀρχαίοις.] Desunt in Got. itémque in aliquot codd. Gr. nec non Interpp. Syro, Copto, Arabum uno, &c. Perpendant híc docti, an Ἐρρέθη τοῖς ἀρχαίοις non sit potiùs cum Interpp. vetustioribus vertendum per περὶ τῶν ἀρχαίων, quàm cum recentioribus aliquot, per ὑπὸ τῶν ἀρχαίων prout nempe accipitur, Rom. I X, 12. Ἐρρέθη αὐτῇ & vers. 26. Ἐρρέθη ἅπασιν, &c. Certè vers. 21. hujus tmematis, pro Ἐρρέθη τοῖς ἀρχαίοις, habet noster Interp. **UI-ΦΛΑΝ ἸΣΤ ΦΛΙΜ ΛΙΚΙΖΑΜ**. q. d. *Dictum est ad priscos, vel antiquos*: quomodo & Syr. **ܘܝܩܘܠܗ** Arab. **يٰٓاَيُّهَا الْاٰلِ** Copt. **ⲏⲏⲏⲏⲣⲭⲉⲟⲥ** sumenda sunt. Neque Glossatores Anglo-Sax. m s s. longè vetustissimi aliter intellexerunt *Antiquis* in vulg. Lat. *Aldredus* enim reddit, *To ðæm album Farmennus* autem, *þæm iu monnum* & *þæm zu monnum*. Plurimorum testimonia huc spectantia congerere nec res ipsa postulat, nec patiuntur nostræ horæ. Quæstio est, Utrum in hac locutione, *Dictum est antiquis*, *Antiqui* habendi sint pro *Dicentibus*, an verò pro *Audientibus*? Versiones citatæ astruunt posterius: nec tamen prius explicite rejiciunt. Nam Judæorum quoq; corruptelas ac Glossas perverfas, præter divina Præcepta, introduci nemo non videt. Sed polemica tractantium est hæc penitiùs discutere: nobis res est cum ipsomet Textu, quem vocant, literali.

VERS. 44. Ἰπὲρ τῶν ἐπιθραζόντων ὑμᾶς καὶ διακόντων ὑμᾶς.] Got. tantum **BI ΦΛΑΝΣ** **NSΦKINT ANΔ ANS IZVIS**. Est autem **NSΦKINT AN** **κόντων** & **κόντων** **παρέχων** Luc. XVIII, 5. & Mar. IV, 6. q. d. *Molestiis exagitare, urgere, laceffere*. Incertum, an Interp. hoc uno vocabulo utrumq; Gr. complecti voluerit: aliàs ἐπιθραζέει redditur Gothicè **ANAMΛHTGAN**. Luc. VI, 28. q. d. cum Hesychio ἐπιθραζέειν, βιάζειν est enim *Vi opprimere, violentiâ insectari* vel etiam *diripere*. Διάκειν verò per **PKIK AN** transfertur in Job. XV, 20. i. e. *Persequi*, ut videtur, ulci-

ulciscendi animo. τὸ ἐπιεικέζεν altiori dignum est indagine. Qui Gothica distinctius illustrata expetit, relegandus est ad plurimi fudoris lucubrations, Glossarium, dico, Gothicum eruditissimi *Junii*. Nos pro modulo nostro pauca attigisse fumus contenti.

VERS. 46. [Οἱ πλῶναι] Got. **ψλι ψινδξ**. *Gentes, Gentiles*. Siquidem τὰ ἔθνη dicuntur **ψινδξς**. *Matth. VI, 32.* ac ejusdem capituli *vers. 7.* οἱ ἔθνη, **ψλι ψινδξ**. Sed & Ἑβραῖοι, qui notissimo Septentrionalibus vocabulo quandoque vocatur **הלפן**. *Mar. VII, 26.* hoc quoque nomine non semel gaudet: ut, *Job. VII, 35.* Μὴ εἰς τὴν διασπορὰν ἔβληθον μέμει πορεύεσθαι, καὶ διδάσκων τὰς Ἑβραῖους; **נִיבְלִי יִן דִּיִּשְׁתְּרִינְיָא פִּינְדִּקְסְרִי סְכְּוִלִי רִאֲרְגָּאֵן. גְּאֵל לְיִשְׁרָאֵל פִּינְדִּקְסְרִי**: Si itaque legisset Interpres Gothicus πλῶναι, incommode nimis transtulisset per **ψινδξ**. *Telonarios* scil. omnes pronunciando *Ethnicos*. Quum Judaicæ genti invisissima vectigalium exactio non demandata fuerit Gentilibus solis; verum ipsi quoque Judæi, popularibus suis eo nomine infensiores, pensum illud nonnunquam pariter accuraverint. Namq; præter *Matthæum Publicanum*, & *Zacchæum Publicanorum* principem, in textu Evangelico celebratos; legimus in Gemarâ Talm. Bab. tract. Sanhedr. cap. III. § 3. : יָנִיבְלִי רִבְנִי תְּרֵיִסֵּי שָׁנִים אֲכֹלָה דְּרִבְנֵי זְרָא עֲבָדֵי גְבוּתָא תְּלִיִּסֵּי שָׁנִים i. e. *Pater R. Zeira Publicanum egit tredecim annos*: qui omnes Judæâ stirpe oriundi censentur. Contrarium quidem statuebat Tertullianus, de quo sic Hieronymus: *Vehementer admiror Tertullianum in eo libro, quem de pudicitia adversum pœnitentiam scripsit, & sententiam veterem novâ opinione dissolvit; hoc voluisse sentire, quod Publicani & peccatores, qui cum Domino vescebantur, Ethnici fuerint, dicente Scripturâ: Non erit vectigal pendens ex Israel.* Tom. III. epist. ad Damasum. At Viro perspicaci imposuisse puto versiculum illum in Græcâ Pentateuchi Versione extantem, nimirum *Deut. XXI, 18.* Οὐκ ἔστιν πλεσφόρος ἄνθρωπος ἀναλεῖν Ἰσραὴλ. — Sed hæc ulterius profèqui, non est hujus loci. Quin noster Interp. pro πλῶναι hic legerit ἔθνη, non dubitabit quicumque mecum expenderit variantem lectionem planè eandem in versu proximè sequente. Sicut enim noster pro *Publicani* hic substituit *Ethnici*: eâdem forte illic pro πλῶναι, exhibent plures Codd. Gr. ἔθνη. In vetusto Evangeliorum Copticè verforum exemplari m. s. retinetur Gr. **ἔθνικος**. Lat. vulgat. habet *Ethnici*: cui accommodatum fuisse illud **גֵּוֹלִים** in Arab. Evangelii Romæ excusis in Typographia Mediceâ, injecta est suspicio ob rationem non unam. (Confer eundem auctorem in *Matth. VI, 7.*) In Hebræo Matthæi Evangelio quod edidit Seb. Munsterus occurrit **גְּוִי** in eodem editionis Tilianæ, **גְּוִי** *Gentes*; conformiter, in Textu Æthiopico. Neque aliter intelligendam esse Traductionem Arabicam, quæ in Bibl. Polyglottis Londinensibus extat; aut Perficam,

ficam, quam Latinè donavit Abr. Whelocus, credibile est: licèt in illius Versione Lat. ponatur *Idololatæ*; in hujus autem, *Hypocritæ*. Si cui animus & otium, conferat utramq; in *Matth. xviii, 17.* Patrum testimonia huc spectantia sciens prætereo. Quod autem *Ethnicus* substituatur vicarius *Publicani*, illud ideo factum videtur, tum quia uterque *κινῶς* habebatur pro abjectissimo peccatore; *Luc. xix, 7. Gal. II, 15.* tum inprimis, quod designando homines perditissimos atque Christiano consortio penitus indignos, edixerit Salvator: *Sit tibi sicut Ethnicus & Publicanus; Matth. xviii, 17.* In quem locum hæc appositè Chryostomus: *Σὺ δὲ μοι σκόπει πῶς πανθεχῆ τὸ ΤΕΛΩΝΗΝ εἰς ἀποδείμα τῆ μερίης ἴθνησι κινῶς. καὶ γὰρ ἀναστρέφουσιν, Ὅχι καὶ οἱ ΤΕΛΩΝΑΙ ἔσονται ποῖοι; καὶ ἀπειὸν πάλιν, καὶ ΤΕΛΩΝΑΙ καὶ πόρνοι παύσονται ὑμῶς εἰς τὴν βασιλείαν τῶν οὐρανῶν. ταῦτα οἱ σφόδρα κλεινωμένοι καὶ κλεινομένοι. Ἀκρίτως οἱ κέρδοισι ἐπιπηδῶντες ἀδικοῦσι, οἱ τὰς τέκας ἐπὶ ἔργοις ἀριθμῶντες.*

VERS. 47. *τὰς ἀδελφὰς*] Got. **ΦΙΛΟΣ ΦΡΙΓΩΝΟΣ**. *Amicos*: sic enim *πλωνῶν φίλος* exponitur **ΜΑΤΑΡΓΕ ΦΡΙΓΩΝΟΣ**. *Matth. xi, 19.* Versiones Orientales, quas consulere licuit, constanter legunt *Fratres*: atqui in omnibus *vetustis codicibus*, inquit Theod. Beza, *legimus τὰς φίλους, Amicos. Frater* dicebatur, qui naturâ & cognatione; etiam quilibet patriâ, moribus, amicitia aut vicinitate conjunctus. *Amicus* ferè habebatur ille, qui charus erat, arctiorq; necessitudinis vinculo astrictus, nec ob ullas fortunæ minas solebat sanctissimum amicitiaæ foedus violare. Unde Solomonis illa: *Omni tempore diligit Amicus; Prov. xvii, 17. & Est Amicus conjunctior Fratre; Prov. xviii, 24.* Hinc quoque linguâ Christo vernaculâ ὁ φίλος passim dicitur **ΝΩΠΡ** q. d. *Ἐυσελεύς*, *Ex intimis visceribus amicitiam colens*. Si itaque legamus *Fratres* (quod verisimilius, quam *Diligentium* fieret mentio *commate* præcedenti) intelligendum omnino de Judæis Judæos salutantibus: ut, *Dimittat unusquisque Fratrem suum Hebræum; Jer. xxxiv, 14.* Sin *Amicos* retinendum putemus, non ineptè per *Ἀγαθοποιῶντες, Benefactores*, quod suggerit *Luc. vi, 33.* exponi potest. Quicquid sit: felicissimam agnoscimus horum compositionem in Characteristicâ illâ Christianismi virtute, et si paucorum linguis, omnium certè omnino moribus transferendâ, **ΦΙΛΑΔΕΛΦΙΑ**. *Rom. xii, 10. &c.*

C A P. V I.

VERS. II. *τὸν ἐπίστον*] Got. **ΦΑΝΑ ΣΙΝΤΕΙΝΑΝ**. *Continuum, perpetuum*; vel, ut congruentissimè Ecclesia Latina, *quotidianum*. Sic enim etiam legimus, *Luc. xi, 3.* in vulg. Lat. sicq; hoc ipso Matthæi loco, ante Hieronymi qualemcunque castigationem, fuisse lectum probari potest ex Cypriano, Ambrosio, Augustino & aliis. **ΣΙΝΤΕΙΝΑ** in Textu Evangelico plerumque usur-

usurpatur pro Græcorum πάντες ut, Ἐγὼ πάντες ἰδὲ δαξά ἐν τῇ συνάσει καὶ ἐν τῷ ἱερῷ, ὅτι πάντες οἱ Ἰσραῖλοι συνέχοντες, ἸΚ ΣΙΝΤΕΙΝΑ ΛΛΙΣΙΔΑ ἸΝ ΓΛΑΥΗΜ-
 ΦΛΙ ΓΛΗ ἸΝ ΓΝΔΗΝΣΑ. ΦΛΚΕΙ ΣΙΝΤΕΙΝΑ ἸΝΔΛΙΕΙΣ ΓΛ-
 ΟΙΜΑΝΔ. *Job.* xviii, 20. i. e. Καθ' ἡμέραν, *Quotidie*: sic enim legimus in
 loco parallelo *Mar.* xiv, 49. Καθ' ἡμέραν ἡμῖν πῶς ὕμεις ἐν τῷ ἱερῷ διδάσκον· ἰτέμε; *Luc.* xix, 47. Conf. & *Matth.* xxvi, 55. & *Luc.* xxii, 53. Aliquando tan-
 tundem valet ac Διαπαύεις ut, Καὶ διαπαύεις νυκτὸς καὶ ἡμέρας, ΓΛΗ ΣΙΝΤΕΙΝΑ
 ΝΛΗΤΑΜ ΓΛΗ ΔΑΓΛΑΜ. *Mar.* v, 5. id est, *Continuè*. Confer, si
 lubeat, *Luc.* xxiv, 53. nec non II, 37. Interdum denique respondet Græco
 Ἄει ut, Καθὸς ἀεὶ ἔποιε ἀδελφίς, ΣΥΛ ΣΥΕ ΣΙΝΤΕΙΝΑ ΤΑΥΙΔΑ ἸΜ.
Mar. xv, 8. *Quotannis* scilicet, seu *festo quoque Paschatis anniversario*. vid. *Job.*
 xviii, 39. Quæ singula diligentius à me observata sunt, ut lectori curioso
 liquidè constet, quo sensu rarissimum æquè ac difficillimum epitheton Ἐπίσπ,⊙,
 accipiat in venerando istoc primævæ antiquitatis monumento Gothico. Atque
 huic Argentei codicis expositioni aptissimè convenit Heb. תמידי, quod usurpatur
 in Hebraico Matthæi Evangelio, tam eo quod Seb. Munsterus, quàm quod Jo.
 Tilius in lucem emisit: divinæ siquidem Precationis Petitio quarta utrobique
 hisce concipitur verbis: אַתָּה לַחֲמֵנו תְּמִידִי הַיּוֹם Panem nostrum jugem
 (i. e. cujus jugiter & quotidie indigemus) da nobis hodie. Certè Panis propositio-
 nis dicitur חֶמֶת הַיּוֹם Panis jugis; *Num.* iv, 7. sicq; *vers.* 16. מִנְחַת הַחֶמֶד
 secundum Lxx. Interpp. est Ἡ θυσία ἡ καθ' ἡμέραν· quin & simplex חֶמֶד sæpius
 accipitur apud Danielelem pro Sacrificio *jugi*, & capp. xi, 31. & xii, 11. ver-
 titur Ἐνδελειχισμός. Est autem Ἐνδελειχισμός, explicante Suidâ, θυσία καθήμερη· ἔσθ-
 ῃ δ' ἦν, inquit idem, τοῖς Ἑβραίοις καὶ αἰσὶ καὶ ἐν ἑσπέρῃ καὶ καθ' ἡμέραν τὸ θεῶν θύειν.
 Neque aliâ de causâ Talmudicus ille Tractatus de sacrificio *jugi*, quod manè ac
 vesperi quotidie mactabatur, sortitus est titulum suum *Tamid*. Binis istis sic
 conspirantibus suffragatur etiam, nisi me omnia fallunt, Dominicæ Orationis
Versio Armenica, cui hîc loci vocabulum inferitur, quod *Fran. Rivola* per *Fugem*,
continuum; *Guil. Postellus* per *Quotidianum* censuit transferendum. Pronum
 esset conjectare Armenos Chrysoptomum suum hac in re imitatos fuisse, si modò
 verum sit quod Biographi quidam affirmare non dubitant: hunc nempe præstan-
 tem dicendi artificem illis tradidisse κατόνας ψαλμοῦ δίας καὶ τὴν θείαν μυσταγωγίαν· ut *Georg.*
Alexand. in *Oper.* Chrysoft. Tom. viii, pag. 236. edit. Eton. vel κατόνας ψαλμοῦ δίας
 καὶ αἰσολογίαν· ut *Sym. Metaphrast.* *ibid.* pag. 423. Profectò Chrysoptomus, ad
 quæstionem, τί ἐστὶν ἡ ἄσπρον ἢ ἐπιπύριον; respondet, τὸν ἐφήμερον· *Hom.* xviii, in
Matth. pag. 138. alibiq; exponit τὴν ἐφήμερον τερφύλιν· *Homil.* xxxviii, in *Gen.*
 sub finem. His porrò accedit (ut mittamus notiora & ab aliis citata) divina
 precandi Formula in linguam Græcorum vulgarem transcripta, quâ, tam in

N. Testamento converso à Maximo quodam Calliupolitâ, & Genevæ excuso an. CIO IO C XXXVIII. quàm in Catechesi Heidelbergensi nuper ab alio in sermonem illum hodiernum transfusâ, ac impressâ Lugd. Batavorum, an. CIO IO C XLVIII. pro Ἐπίσσιον substituitur καθημερινόν, *Quotidianum*. Sic enim sonant Græca semi-barbara: τὸ ψῆμί μας τὸ καθημερινόν δὲς μας τὸ σήμερον, *Panem nostrum quotidianum da nobis hodiè*. Atque hæc strictim annotata sunt: quibus Gothorum **SINTEINX** illustratum, ac panem *quotidianum* petendi modum, quo jam olim usâ est, ac etiamnum utitur Ecclesia Occidentalis, aliquantò firmatum esse non penitus despero. Nihil attinet hic inquirere in Syriacum ܟܦܢܩܢܐ aut Arabicum كفافنا utpote quæ à viris longè peritissimis jam antea sunt illustrata, & ad nostrum institutum parum faciunt. Cæterùm non abs re videtur paucis expendere quæ exhibent binæ Versiones antiquæ; Coptitarum scil. pervetusta, ac Arabum illa quæ recusa est in Bibl. polyglottis Londinensibus. Habet itaque Cod. Ægyptiacus in *Matth. VI, 11.* ΠΕΝΩΙΚ ἡ ΤΕΡΑCΤ̄. Cui respondent Arabica: خبزنا الذي للغد i. e. *Panem nostrum crastinum*. Certè *Hodiè & cras* sunt Copticè ܘܥܦܪܘܟܢܐ ܡܥܥܪܥܦܐ. *Luc. XIII, 32.* Quòd autem in Scalâ electâ Copt-Arabicâ ΠΕΥΡΑCΤ̄ ܘܥܦܪܘܟܢܐ exponantur *Manè, tempus matutinum*: videant has literas acuratiùs exculturi, an non potiùs vertendum esset *Crastinum*. In altero illo loco *Luc. XI, 3.* legimus Copticè ΠΕΝΩΙΚ ΕΒΗΗΟC. Arabicè pari modo: خبزنا الات. *Panem nostrum venientem, vel futurum*. ΕΒΗΗΟC siquidem in Cod. Euangelico passim fit interpretamentum Græci Ἐρχομένου. quin & τῆ ἔρχομένη, *Perendiè*, in *Luc. XIII, 33.* transfertur Copticè ΠΕΒΗΗΟC. Denique, pro ὁ μέλλων ἔρχεσθαι, lego ΕΒΗΗΟC. *Matth. XI, 14.* Ex quibus abundè manifestum est, binos hosce modò laudatos Interpp. accepisse τὸ ἐπίσσιον pro tempore *crastino* sive *futuro*. Quòd minùs mirabitur qui attentè perpenderit, dictionem hanc Græcam, à viris politioris literaturæ studiosis deductam esse ab Ἐπιόν, *Venturus*; seu rectiùs à fœminino ἘπιόC, subintellecto ἡμέρα. Helychio etiam & Phavorino Ἐπίσσιον est ἐπερχομένη. Appositum & illud traductionis Græcæ in *Prov. XXVII, 1.* Μὴ καυχῶ τὸ εἰς ἄνερον, ἢ ἃ γνώσεις τὴν πέτραν ἢ ἐπίσσιον. Vulg. Lat. *Ne gloriaris in crastinum, ignorans quid super-ventura pariat dies.* ubi Textus Heb. — אל תהלהלל כיום סחר. Quæ omnia mirè conveniunt cum Hieronymi illo notatu dignissimo, in Comment. ad *Matth. VI.* In *Euangelio*, inquit ille, quod appellatur secundùm Hebræos, pro supersubstantiali pane reperi סחר quod dicitur *Crastinum*: ut sit sensus: *Panem nostrum crastinum, id est,*

id est, futurum da nobis hodie. At si cui durum videatur, panem ullo modo *Craftinum* petere homines Christianos, quibus Christus præcepit hujus ipsius capitis v. 1 *Matth.* versu 34. *Ne solliciti estote de craftino;* respondetur: Ideo orandum, ut sollicitudine levemur; quia *Δύτης φέρμασιν τὸ ἔυχασθαι.* Monitio est B. Petri: *Omnem sollicitudinem vestram conjicite in Deum;* 1. *Epist.* v. 7. Hortatio est B. Pauli: *De nullâ re solliciti estote: sed omni in re Oratione & deprecatione cum gratiarum actione petitiones vestræ innotescant apud Deum;* *Phil.* 1 v. 6. Consuletis *Psal.* III, 4, 5, 6. Nihil hic dico de allusione ad *Manna* illud in deserto, quod dicebatur *Panis de cælo missus*, quodq; colligebant Israëlita modo à Deo præscripto; scil. *דבר יום ביומו* *Rem diei in die suo*, sive quantum sufficiebat ad singulos dies; *Exod.* xv. 4. Nihil adjicio de applicatione ad *Panem* spirituale, seu τὸν ἀέρον ἐκ τῆς ἐξουσίας τοῦ ἀθανάτου (*Job.* v. 1, 32.) nempe *Christum*, quæ quidem expositio magnopere delectavit veteres aliquot Patres. Vid. Cyprian. Serm. v. 1. de Orat. Dominicâ. Unius prudentissimi pacificiq; Augustini sufficiat verba descripsisse: *Proinde apud Evangelistam Matthæum septem petitiones continere Dominica videtur oratio: quarum in tribus æterna poscuntur, in reliquis quatuor temporalia, quæ tamen propter æterna consequenda sunt necessariæ.* Et mox: *Quod verò dicimus, Panem nostrum quotidianum da nobis hodie — quis non videat ad præsentis vitæ indigentiam pertinere? — Panis verò quotidianus ideo dictus est, quia hic est necessarius, quantus animæ carniq; tribuendus est, sive spiritualiter, sive carnaliter, sive utroque intelligatur modo.* *Enchirid.* cap. cxv. Petimus igitur panem *Continuum* sive *Quotidianum*, vel, ut explicatiùs *Æthiops* Interp. *Cibum uniuscujusque diei nostri:* sive תמיד תרהת *Cibarium jure;* *Fer.* LII, 34. vel קחן קחן *Panem demensi nostri;* *Prov.* xxx, 8. Adeo ut Gothica **HALANFONNSAKANA FLANA SINTEINAN** percommode respondeant eleganti periphrasi quæ *Jeremiæ* prophetias claudit hunc in modum: — *דבר יום ביומו* *Demensum diei cujusque in diem quemque, usque ad diem mortis, omnibus diebus vitæ.* Conf. 2 *Reg.* xxv, 30. Hactenus de vocis ΕΠΙΟΨΙΟΣ illustratione ex vetustioribus quibusdam Versionibus collatis, quibus meritissimè & Gothica annumeranda. Perplexæ vox penitus meretur examen: sed ex horis huic penso destinatis paucæ, quæ supersunt, nostræ omnino reclamant. Quod hac in re justo prolixior fuerim, id fecerunt veneratio archetypæ *Orationi* debita, ac nusquam non suspicienda prisca Ecclesiarum in *Precationibus* harmonia. Quæ reliqua sunt, non nisi cursim ac leviter attingenda.

VERS. 14. Ὁ πατήρ ὁμοῦν ὁ ἐξουσίῳ] Got. **ATTA İZYAK SA NEAK HIMINAM** (sic versibus 26 & 32.) *Pater vester qui super cælos.* Poterat Interp. dicere **HIMINAKONNAS.** *Cælestis*, ut, *Luc.* II, 13. ubi pro πατὴρ ἐξουσίῳ ἐξουσίῳ, legitur **MANAGEI HALKIS HIMINAKONNAS:** sed distinguendum

dum censuit Gothorum Antistes inter Patrem *cælestem* & *cælestes* Angelos. Neque
fatis duxit, cum aliis nonnullis, scribere **IN HIMINAM**, *In cælis*; sed **NEAK**
HIMINAM. ac si animos suorum jam tunc emergentium è tenebris Paganismi,
ciere vellet atq; evocare ad *supercælestis* Numinis contemplationem ac cultum.

VERS. 18. *Ἐν τῷ φανερό*] Desiderantur in Got. & in pluribus Gr. codicibus:
neque agnoscuntur à Syro, aut Arabe in Bibl. polyglottis, aut vulg. Lat. uti nec
ab aliquibus recentioris notæ. Eadem verba occurrunt in *verss.* 4 & 6. hujus *cap.*
ubi nos ter habet **IN ΒΛΙΚΗΤΕΙΝ**. q. d. *Clarè, dilucidè, splendidè*: siquidem
πλωγῶς ac *λαμπερῶς* exponuntur **ΒΛΙΚΗΤΑΒΑ** in Cod. Argenteo. Cæterùm
nec in duobis illis versibus, apud omnes vetustiores legebantur *Ἐν τῷ φανερό*. In
Bezæ cod. vetustiss. & vulg. Lat. non inveniuntur: nec, quantum ego hoc tem-
poris articulo discerno, apparent in Coptico Euangeliorum cod. cujus verba sunt:

ΟΥΘ ΠΕΚΙΩΤ ΕΒΝΟΥΣ ΔΕΝ ΠΕΤΖΗΠ ΕΥΕΤ ΝΕΚ &
q. d. *Καὶ ὁ πατὴρ σε ὁ βλέπων ἐν τῷ κρυπτῷ, ἀποδώσει (vel δώσει) σοι*. Augustini animad-
versio est: *Multa Latina exemplaria sic habent. Et pater tuus qui videt in ab-*
sconso, reddet tibi palam: Sed quia in Græcis, quæ priora sunt, non invenimus
palam, non putavimus hinc aliquid differendum esse; Serm. Dom. in monte, lib. II.
statim ab initio. Legebant tamen Græci Patres *Ἐν φανερό*, Chrysoptom. scil. Theo-
phylact. &c. saltem in *versibus* 4 & 6.

C A P. VII.

VERS. 14. *Ὅτι στενὴ ἡ πύλη*] Got. **ΘΑΝ ΑΓΓΥΝ ΦΑΤΑ ΔΑΗΚ.**
Quàm angusta est porta? ut, **ΦΑΤΑ ΚΙΩΙΖ ΘΑΝ ΕΙΛΗ.** q. d. *Quàm*
multa, vel quanta tenebræ illæ? pro *τὸ σκότος πύλον*; *Matth.* vi, 23. Codd. Gr.
non pauci legunt *ἢ* pro *ἔπ.*, quos aliqui Orientales & Vulg. Lat. sequuntur: ac si
fermè idem valeret atque illud *Mar.* x, 24. *Πῶς δύσκολόν ἐστιν — εἰς τὴν βασιλείαν τοῦ*
Θεοῦ εἰσελθεῖν; Sed de hac lectionis varietate, fusissimè alii: atque nos nolumus
actum agere.

C A P. VIII.

VERS. 5. *Ἐισελθόντε ἢ τῷ Ἰησοῦ εἰς Καπερναῦμ*] Got. **ΑΕΑΚ ΝΗΨΑΝ ΦΑΤΑ**
ΙΝΝΑΤΡΑΓΓΑΝΔΙΝ ΙΜΜΑ ΙΝ ΚΑΕΑΚΝΑΝΜ. *Post hæc autem*
ingrediente illo in Capernaum — vel, ingredienti illi. Particulæ probantur.
ΑΕΑΚ ΝΗΨΑΝ ΦΑΤΑ substituuntur pro *μετὰ ἢ παύσει*. *Luc.* x, 1. Pro
Καπερναῦν δὲ ἀντιφ ponitur **ΔΑΛΛΑΨ ΨΑΝ ΑΤΤΑΓΓΑΝΔΙΝ ΙΜΜΑ.**
D d d 3 *Matth.*

Matth. VIII, 1. Et *καπερναύμ* passim in nostro scribitur **ΚΑΡΝΑΝΗΜ**. in Vulg. Lat. *Capharnaum*, indidemq; Anglo-Sax. *Lapharnaum*. Quam quoque scribendi rationem imitantur non solum Arabes, necessitate quâdam coacti, atq; Syri: verum etiam Coptita suis elementis scribit **κϰϰαρναυεεϰ**. Neque defunt Gr. Codd. qui *καπερναύμ* exhibent in *Matth.* XI, 23. Plures Græci codices hic loci pro τῆ Ἰησοῦ legunt αὐτοῦ. Quum autem Salvatoris nomen sæpius desit atque etiam redundet in hac Gothorum Versione, (acsi pro Ἰησοῦ aliquando lectum esset, αὐτοῦ, ac vice versa) istud posthac notari non putavi necessarium, quod lector quilibet, vel in Gothicis Alphabetarius, per se observabit. Hoc ipso capite, ὁ Ἰησοῦς non transcribitur Gothicè **VERS. 3.** at **VERS. 26.** pro λέγει αὐτοῖς habet Got. **αλψ αν ἰμ ἰλίσns**. Dixit illis *Jesus*: ubi nomen illud redundat. Versio quoque Lat. vulg. ibid. legit *Jesus*: sed antiquitus, cum Græco Textu, omisisse probat parallela Evangeliorum interpretatio Anglo-Saxonica, & Lat. traducta; nec diffitetur Lucas Brugensis.

VERS. 9. Ἄνθρωπός εἰμι ὑπὸ ἐξουσίᾳ, ἔχων ὑπὸ ἑμαυτῶν στρατιώτας] Got. **ΜΑΝΝΑ ἰμ ΗΛΒΑΝΔΣ ΝΕ ΥΛΛΑΝΕΝΓΑ ΜΕΙΝΑΜΜΑ ΓΛΑΚΛΗΤΙΝΣ**. *Homo sum habens sub potestate meâ milites*: distinctione non admittâ, & pro ὑπὸ ἑμαυτῶν, suffecto **ΜΕΙΝΑΜΜΑ**. Interpretationem mutilam aliquantò excusât, quòd nullæ sententiarum subdistinctiones, sed nec distinctiones vocum ullæ solebant conspici in codd. primævis. At defectum opportunè supplet illud *Luc.* VII, 8. ἸΚ ΜΑΝΝΑ ἰμ ΝΕ ΥΛΛΑΝΕΝΓΑ ΓΑΣΛΤΙΑΣ. **ΗΛΒΑΝΔΣ ΝΕ ΜΙΣΣΙΛΒΙΝ ΓΛΑΚΛΗΤΙΝΣ**. quibus Græca præcisè transferuntur sequentia, Ἐγὼ ἄνθρωπός εἰμι ὑπὸ ἐξουσίας πτωσόμενος, ἔχων ὑπὸ ἑμαυτῶν στρατιώτας. Multum enim refert astruere Centurionis subjectionem, nè pulcherrimi argumenti decor evanescat. Egregiè Theophylactus: Ἐι ἐγὼ, φησὶ, βασιλείως δὲξλω ὦν, τίς ὑπὸ ἑμὲ στρατιώταις ἐπιτάττω, σὺ ποτὲ μῦλλον δουλάσαι ἐπιτάττειν τῶ θανάτῳ κὲ τῶν νόσῳ, ὡσε, δὲ τὰδε μὲν ἀναχωρεῖν, ἀλλὰ ἢ ἐπιτάττω. αὐτὸ σωματικῆ νόστοι, στρατιώται κὲ ἐκδιηγεῖ εἰσι τῶ θεῶ. Si ego, inquit, qui Imperatoris servus sum, in milites mihi subditos imperium exerceo, tu multo magis imperare potes morti ac morbis: ita ut ab hoc recedant, & alium adoriantur. Corporales enim morbi, milites sunt Dei atq; ultores.

VERS. 18. Post Ἐκέλευσεν ἀπελθεῖν addit Got. **ΣΙΠΡΝΓΑΝΣ**. *Discipulos*. Sic uterque Heb. Interpres posuit **דִּשְׁפּוּלָא דִּשְׁפּוּלָא** *Discipulos suos*: & Arab. edit. Rom. *Discipulos*. At hoc manu recentiori insertum, ut consentiat Vulgato Lat. suspicaretur non nemo: quia reliqua exemplaria Arab. impressa unumq; m. s. quòd quatuor Evangelia Arabicè complectitur, omnino non agnoscunt; nè addam, quòd suspicionis non absimilis & aliàs anfa præbeatur. Habent itaq; Latina exemplaria *Discipulos*: verum nec antiqua nec correctâ, si *Luc.* Brugensis audiendus.

De antiquis affirmari potest ex tribus vetustis Anglo-Saxonicis versionibus; evulgatâ unâ, & geminâ perantiquâ Euangeliorum Glossâ interlineari m. s. in quibus omnibus è Latino traductis nulla prorsus *Discipulorum* fit mentio. An totam turbam, an verò solos discipulos hic trajicere jussit Christus, veteribus Ecclesiæ Patribus inter se non convenit. Posterius probatum dant aliqui, ex *versu* 23. *Και ἐμβάντι αὐτοῖς εἰς τὸ πλοῖον, ἠκολούθησαν αὐτοῖς οἱ μαθηταὶ αὐτοῦ.* Neque recentioribus inter se convenit de verbis proximè sequentibus,

IBID. *Εἰς τὸ πέραν.*] Got. **HINDAR MARKIN.** *Trans mare.* vulg. Lat. *Trans fretum.* Nam, *Εἰς τὸ πέραν τῆς θαλάσσης.* *Mar. v, 1.* & *πέραν τῆς θαλάσσης.* *Joh. vi, 22, 25.* redduntur in Cod. Argenteo per **HINDAR MARKIN.** (interdum per **NEAR MARKIN.** ut, *Joh. vi, 1, 17.*) atque etiam, *Εἰς τὸ πέραν τῆς λίμνης.* *Luc. viii, 22.* Gothicè transfertur **HINDAR PSANA MARKIN.** Pro Syriaco **לעבר** & Arabico **عبر** *In ulteriorem ripam,* habet Heb. editio Munsteri **לעבר** & Tili **לעבר** *Trans mare.* Quæ ab aliis annotata sciens prætereo. *Fretum* vel *Mare* videntur mihi exegeticè adjecta. Si enim Anglus diceret **Let us ober;** Belga, **Lact ons over / Trajiciamus,** necessariò subaudiendum erat *Fretum, mare,* aut quid simile. Obiter notent Etymologiarum scrutatores arctiorem affinitatem, tam quoad usum quàm sonum, inter Orientalia, **عبر**, **عبر** &c. atque Borealia, **NEAR** Gothorum, **Over** Anglorum & Batavorum, **Über** Alamannorum, **Offuer** Danorum, **yfer** Islandorum, &c. quoties significant *Trans* vel *ultra.*

VERS. 32. *Χείρων* posterius omisit Interp. Got. aliquiq; alii superioris antiquitatis. Omittitur etiam, *Mar. v, 13.* & *Luc. viii, 33.* Quæ autem sequuntur
VERS. 33. *Ἀπελθόντες εἰς τὴν πόλιν, ἀπήγγειλαν πάντα, καὶ τὰ τῶν δαίμονιζομένων,* sic Gothicè traducta legimus: **ΓΑΛΕΨΑΝΔΑΝΣ ΓΑΤΛΙΗΝΝ ἸΝ ΒΑΝΚΓ
ΑΛΛ ΒΙ ΨΑΝΣ ΔΛΙΜΧΝΑΡΓΑΝΣ.** *Discedentes nunciabant in urbe omnia de Dæmoniis.*

C A P. I X.

VERS. 8. *Ἐθαύμασαν,*] Got. **ῥητεδῆνν σιλᾶλλεϊκῶνᾶνσ.** *Metuebant mirantes.* Hæc ita transtulisse videtur Gothorum Episcopus, non aliâ ratione inductus, quàm varietate exemplarium quæ forsan consuluerat. Namque pro *ἠθαύμασαν,* nonnulli Codd. antiqui dicuntur legisse *ἠφοβήθησαν.* & utrumque hac paraphrasi conciliavit noster Interpres. Vulg. Lat. habet *timuerunt,* cui favet Arabs Romanæ editionis. At Erpenii editio ac Londinensis notione *admirandi* exprimunt; quibus suffragantur m. s. quoddam à Pet. Kirstenio citatum, atque
meum

meum Syriacis characteribus exaratum. In his enim quatuor exemplaribus legitur
 ܐܡܝܪܘܢܐ *Admirati sunt.* Ægypt. è contrario Interp. utitur voce **ουερδοϛ**
 quæ transfertur **خافوا** *Metuerunt.* In eundem sensum uterque Heb. quoque
 scribit **יִרְאוּ** *Timuerunt:* sicq; alii nonnulli Orientales. Patres etiam hac in re
 diversum sentiunt. Verùm, aliis Evangelistis, in locis parallelis, consultis, sic
 res tota potest componi. Marci phrasis est, **ὡστε ἐξίστασθ πάντας.** *Adeò ut obstupescerent omnes;* cap. II, 12. adeò scil. admiratione perculsi, attonitiq; metu, ut animus obstupefactus de statu suo demoveretur. Lucas autem sic: **καὶ ἕκαστος ἐλάσεν ἑαυτὸν, καὶ εἰδὼσαν τὸν Θεόν, καὶ ἐπληρώθησαν φόβος, λέγοντες, Ὅτι εἶδόμεν παραδόξου σημεῖον.** i. e. *Et stupor cepit omnes, & glorificabant Deum, & repleti sunt metu, dicentes, Certè vidimus mirabilia hodie.* cap. v, 26. Miraculum enim inopinatum ac spem humanam excedens, omnibus incussit metum stuporemq; : quod animi perterriti **πίθου** descripturus, dixit noster, **ῥητέαν σιλὰ ἀλεικῶν ἀνδάν.**

VERS. 13. **Ὁυ ᾗ ἦλθον κηλίσου δικαίως, ἀλλ' ἀμωβίωλως εἰς μετένοιαν**] Got. **NIΨΑΝ
 ΑΛΜ ΛΛΨΑΝ ΠΣΥΛΗΚΗΤΑΝΣ. ΑΚ ΕΚΛΥΛΗΚΗΤΑΝΣ.** *Non enim veni vocatum justos, sed peccatores.* Ubi Paronomasiam elegantem agnoscimus in **ΠΣΥΛΗΚΗΤΑΝΣ** & **ΕΚΛΥΛΗΚΗΤΑΝΣ.** Sed *εἰς μετένοιαν* hic desiderari minus mirabitur quicumque animum adverterit ad vet. monumenta Evangelica. Præterquam enim quòd Græcis aliquibus antiquis codd. defint hæc duo vocabula; Syrus etiam & Vulg. Latinus, cum duobus Hebræis, aliisque Orientalibus nota habent: sed neque in loco parallelo *Mar. II, 17.* ubi quoque in nostro non apparent. Veruntamen Arabes, quos vidi, omnes utrobique habent *Ad pœnitentiam vel conversionem.* Ægyptiacus etiam hoc Matthæi loco, Textui Græco astipulatur: sed *Marci II, 17.* pro iisdem Græcis, Copticè legimus tantùm, **ελλε πρεπερνοβι** i. e. *Sed peccatores:* nullâ *Pœnitentiæ* factâ mentione; uti nec in Codice Gr. Alexandrino pervetusto, qui Cimeterium est bibliothecæ Regis Mag. Britannicæ. Patrum variationes recensere nec libet nec vacat. In hac ingrâtâ diversitate hoc præfidenter statuendum: Verba *εἰς μετένοιαν* necessariò subintelligenda sunt, iis in exemplaribus quæ disertè non agnoscunt, in duobus locis modò citatis; quod abundè probatur ex altero parall. *Luc. v, 32.* ubi totidem verbis legitur, **Ὁυκ ἐλήλυθα κηλίσου δικαίως, ἀλλ' ἀμωβίωλως εἰς μετένοιαν.** Hoc autem comma, quantum observare licuit, integrè referunt omnes ad unum codices, & Versiones qualescunque: inter quas & nostra subnectit **IN IΔΚΕΙΓΑ** (cui affine Islandicum τίλ ydranar) *Ad vel in pœnitentiam.*

VERS. 23. Post **ἄλλοις** addit Got. **ΓΑΗ ΗΛΗΚΗΓΑΝΣ ΗΛΗΚΗ-
 ΓΑΝΔΑΝΣ.** quæ transfero, *Et buccinatores buccinantes, vel tubis canentes:*
 nam,

nam, Μη σάλπιγγος redduntur Gothicè NI HΛHKNGAIS. *Matth. VI, 2.*
HΛHKNGAN deducitur ab HΛHKN. *Cornu*, quod occurrit, *Luc. I, 69.*
 hoc autem originationem suam debere Hebraico קַרְנָה *Cornu*, nemo non videt.

Quoniam etiam ἀπὸ τῆς Κίρκου derivatur τὸ Κεράλιον, *Siliqua*: inde fit, ut pro Κεράλιον
 reponat cod. Argenteus **HΛHKNE**. *Luc. XV, 16.* Pleraque Instrumenta revo-
 cari possunt ad simplicissimas origines; sic *Buccinæ* ad *Cornua*, cujusmodi primi-
 tus fuisse videntur, & quorum nomen postmodum retinere, quantumvis ex
 ære fabrefactæ: ut,

Non tuba directi, non æris cornua flexi;

Ovid. *Metamorph. lib. I.* De *buccinis* è cornibus arietinis, legimus in *Jof.*
VI, 4, 5. & קַרְנָה קַרְנָה *Sonus cornu*, Gr. φωνὴ σάλπιγγος, *Cantus tubæ*, chorum
 ducit in apparatu Nebuchadnezzaris idololatræ; *Dan. III, 5.* Hæc de vo-
 cum notatione satis evidente: at quorsum Gothorum antistes hoc affumentum,

à me nuspiam nisi hoc unico in codice repertum, addiderit, haud facile divinat.
 Notum est τσιτσίνας five *Siticines* viros ac *Præficas* mulieres antiquitus fuisse ad-
 hibitos ad funebres Gentilium pompas cohonestandas: quin & apud Judæos hunc
 eundem ritum aliquando invaluisse, probari solet ex *Fer. IX, 17.* è Talmudico-
 rum etiam Rabbīnorumq; scriptis, & isthoc denique Matthæi Evangelistæ *versu-*
culo. Ad rem nostram tantummodò spectant Instrumenta lugubria Ethnicorum.
 De *Tibiâ*, sic exul Poëta, *Trist. lib. v. Eleg. 1.*

Tibia funeribus convenit ista meis.

De *Tubâ*, hæc *Perfius* mortuum descripturus, *Satyr. 1 v.*

Hinc tuba, candelæ, tandèmq; beatulus alto
Compositus lecto.

De *Cornu* etiam qualicumque legitur apud *Senecam*, de morte *Claudii*; *Et erât*
omnium formosissimum Claudii funus, ut scires deum efferrî; cornicinum, tibicinum
tanta turba. Ubi *Tibicines* & *Cornicines* appositissimè transferunt auctoris nostri
 voces duas **ΣΥΓΛΓΑΝΣ** (pro quo tamen rescribe **ΣΥΓΛΓΑΝΣ**. ut, *Matth.*
XI, 17. &c.) **ΓΛΗ ΗΛΗΚΓΑΝΣ**: Nec prætereundum quod *Servius* notavit
 ad *Virg. Æneid. v. Majoris ætatis funera ad tubam proferre solebant; minoris verò*
ætatis ad tibias. Hæc autem puella, immaturâ morte prærepta, dicitur *Θυζίτερον*,
Filiola; Mar. v, 23. & Filia quasi duodecim annorum; Luc. VII, 42. Ideoque
 aderant *ἀνλάται* five *Tibicines*, *Virginis efferendæ exequias* pro more, ut videtur,
 Ethnico celebraturi. Atque hoc apprimè facit ad Græcum textum illustrandum;
 ad Gothicum additamentum, non ita. Huic interim aliquantò favet illud *Alexan-*
dri ab Alex. Gen. dier. lib. III. Senatoribus & patriciis tubâ, minoribus & plebeis
tibiâ caneant siticines. Et puellulæ pater nomine *Archisynagogi*, quin & Ἀρχισίνω

insignitur in historiâ Euangelicâ. At in Scripturis S. enarrandis parcius indulgendum conjecturis. Lector curiosus, cui otium & librorum copia suppetunt, quæ nos nimium quantum deficere sentimus, exploret, num bellicosæ Gothorum genti, in justis faciendis, insignis aliquis usus fuerit *tubarum* aut etiam *cornuum*: nam & *cornuum* usum in prælio committendo innuunt Tacitus Annal. lib. II. Livius, alii. Nobis festinantibus hæc subnotâsse sufficiat.

VERS. 32. Περσίνευγον ἀντὶ ἀνθρώπων κωφόν.] Got. **ΛΤΒΕΚΝ ΙΜΜΑ ΜΑΝΝΑΝ ΒΑΝΔΑΝΑ**. *Obtulerunt ei hominem surdum*: non, ut alii, *mutum*. Nam *versu* proximè seq. pro ἐλάλησεν ὁ κωφός, habet Got. **ΚΧΔΙΔΑ ΣΑ ΔΗΜΒΑ**. *Locutus est mutus*: qui & Gothicè appellatur **ΠΗΚΧΔ-ΓΑΝΔΑΣ**. q. d. ἄλαλον, μοιλάλον & **ΣΤΑΜ** cui affine Belg. Στον; unde **ΒΑΝΔΑΝΑ ΣΤΑΜΜΑΝΑ** vocat noster Interp. quem Marcus nuncupat *κωφόν μοιλάλον*. cap. VII, 32. Qui quoque Græcè dicitur Περσίνευγον κωφόν, idem Gothicè appellatur **ΛΗΜΑ ΠΗΚΧΔΓΑΝΔΑΣ ΓΛΗ ΒΛΗΨ**. *Mar. IX, 25. Surdum* itaque Gothis dictum fuisse **ΒΑΝΔΑΝΑ**, satis manifestum ex *Mar. VII, 37. Τὸς κωφὸς ποιεῖ ἀκέσεν, καὶ τὸς ἀλάλους λαλεῖν*. **ΒΑΝΔΑΝΣ ΓΑΤΛΗΓΨ ΓΛΗΛΗΝΣΓΑΝ. ΓΛΗ ΠΗΚΧΔΓΑΝΔΑΝΣ ΚΧΔ-ΓΑΝ**. Atque ex hoc *Marci* loco collato cum illo *Matth. IX, 33.* satis etiam liquet τὸ κωφόν denotare & *Surdum* & *Mutum*. *κωφός, ἅτε λαλῶν ἔπε ἀκέσαν*, inquit Hesychius. Ratio naturalis non ignota. Sicq; tollitur scrupulus injectus.

C A P. X.

VERS. 29. Ἄνδρ τὸ πατέρος ὑμῶν.] Got. **ΙΝΝΗ ΑΤΤΙΝΣ ΙΖΥΑΚΙΣ ΒΙΛ-ΓΑΝ**. *Sine Patris vestri voluntate*. **ΒΙΛΓΑ** *Voluntas* est, ut liquidò constat ex linguis cognatis, & Oratione Dominicâ, *Matth. VI, 10. ΒΛΙΚΨΑΙ ΒΙΛΓΑ ΨΕΙΝΣ*. *Fiat voluntas tua*. **ΙΝΝΗ** aliàs occurrit pro Gr. *χρῆσι*, nec sono multùm variat ab ἄνδρ. Hic suppeditavit Interp. quod necessariò subaudiendum erat: nempe, *Passerculus unus non cadet in terram, nisi interveniente voluntate Patris vestri*. Consimilis loquendi modus habetur, *Amos III, 5. Εἰ ποιεῖται ὄρνις ἐπὶ τῆ γῆς ἄνδρ ἰξοστῆ*; q. d. *Nunquid avis super terram cadet, aucupe non fruente insidias?* Cum Gothicis consentit Arabs, exponens *Citra voluntatem Patris vestri*. Quibus & Ægyptius quoque subscribit, non solum addendo *Sine voluntate, ante Patris vestri*, sed etiam subnectendo **ΕΤ ΘΕΝ ΝΙΦΗΟΧΙ** & quod alibi ponitur pro ὁ ἐν ἔργοῖς & ὁ ἐν εἶς ὄνταῖς, ut in Orat. Dominicâ. Legisse ideoque videtur Coptus, Ἄνδρ τὸ δελήμαλ τὸ πατέρος ὑμῶν τὸ ἐν ὄνταῖς quæ postrema verba (μὲν pro ὑμῶν tantum substituto) statim occurrunt in *verss.* sequentibus 32 & 33. tam Copticè quàm Græcè.

VERS.

VERS. 42. ποῦερον ψυχῆ] Got. **STIKLA KALLAIS YLTINS.** *Calicem frigide aquæ.* Sic alii passim. Non dubitant eruditi, quin *Aqua* adjuncta sit explicationis gratiâ: sed codex Bezae vetustiss. cujus lectionem noster non raro imitatur, habet ὕδατος ψυχῆ. Ἰδὼς etiam ψυχῆ legimus; *Prov. xxv, 25.* Aliàs & Latinis *Frigida* usurpatum est pro *Aqua.*

C A P. X I.

VERS. 2. Δύο μαθητῶν] Got. **BI SIPPONGAM.** *Per discipulos:* quasi legisset Interp. Διὸ τῶν μαθητῶν. Interea non diffitendum διὰ Græcorum plerumque in cod. Argenteo reddi per **ΦΛΗΗ.** & Præpositionem **BI** ferè positam pro Gr. **καὶ** aut **καὶ**, rariùs pro **διὰ.** Firmat tamen hanc nostram conjecturam, quòd vetustiss. Bezae cod. cujus vestigia hic noster frequentius premit, in Gr. legerit Διὸ τῶν μαθητῶν, in Lat. *Per discipulos.* Si me hic falli contingat; aliquantò manifestius est quòd Δύο ab authore nostro, uti quoque à Persarum altero Euangelico Interprete, non legebatur. Probatur ex *iv commate* hujus *capitis:* ubi Christi verba ad missos à Johanne discipulos non sunt in Got. Dualia sed Pluralia: sic enim se habent: **ΓΛΤΕΙΗΨ ἸΧΗΑΝΝΕ ΦΛΤΕΙ ΓΛΗΛΗΣΕΨ ΓΛΗ ΓΛΣΛΙΘΨ.** *Annunciate Johanni quæ auditis & videtis:* i. e. *Vos plures.* Dualium exempla sunt in loco consimili, *Luc. v 11, 22.* **ΓΛΤΕΙΗΛΤΣ ἸΧΗΑΝΝΕΝ ΦΛΤΕΙ ΓΛΣΕΟΝΤΣ ΓΛΗ ΓΛΗΛΗΣΙΔΕΑΝΤΣ.** *Annunciate Johanni quæ vidistis & audistis:* nempe, *Vos duo.* Si hac occasione paucis ostendam qualia sint Verba in Euangelio Gothico *dualiter* sumenda, puto lectori non futurum ingratum: ne securus ille atque horum ignarus, perveris quædam intelligat. Quæ obiter, notavi, penitentiorem tamen otiantium indaginem additionemq; locupletiozem expectantia, sunt hujusmodi: [I] Terminantia in **ΛΤΣ.** ut, **ΓΛΓΓΛΤΣ** (& **ΓΛΓΓΛΣΤ** errore, ut videtur, librarii) *Ite vos duo;* *Mar. xiv, 13.* [II] in **ΙΤΣ.** ut, **ΛΤΤΙΗΗΙΤΣ.** *Adducite vos duo;* *Mar. xi, 2.* [III] in **ΝΤΣ.** ut **ΓΛΣΕΟΝΤΣ.** *Vidistis v. duo;* *Luc. vii, 22.* [IV] in **ΗΨΣ.** ut, **ΥΙΤΗΨΣ.** *Scitis v. duo;* *Mar. x, 38.* [V] in **ΛΙΤΣ.** ut, **ΥΙΛΕΙΤΣ.** *Dicite v. d. Mar. xi, 3.* & *Dicetis v. d. Luc. xix, 31.* [VI] in **ΕΙΤΣ.** ut, **ΥΙΛΕΙΤΣ.** *Vultis v. d. Mar. x, 36.* Non ignoro reperiri quædam Formationis quantumvis *Pluralis*, de *duobus* tamen aliquoties usurpata: qualia sunt, **ΛΝΔΒΙΝΔΨ.** *Solvite, Plur. Joh. xi, 44.* sed quod de *duobus* discipulis dicitur in *Luc. xix, 31.* **ΛΝΔΒΙΝΔΨ** scil. ut **ΛΝΔΒΙΝΔΛΤΣ.** ejusdem *capitis vers. 33.* Sic, **ΝΙ ΥΙΤΗΨ.** *Nescitis?* *Mar. iv, 13.* quæstio est ad *plures:* at **ΝΙΗ ΥΙΤΗΨ.** *Nescitis;* *Luc. ix, 55.* affirmatio videtur de Jacobo & Johanne solis. Sed in gratiam Grammaticalia meditantium, hæc hæctenus. Sunt præterea Pronomina

Dualitate vestita; quæq; à matre Gothicâ, jure quasi hæreditario possident filia ad. effigiem maternam proximè accedentes, Anglo-Saxonum lingua atque Islandorum. At hæc discernere minoris est negotii, de quibus & nos quoque forsitan aliàs: nempe, si horæ faveant, in Observatis ad *Mar.* 1, 17.

VERS. 16. Τοῖς ἑταίροις] Got. **ΛΗΦΑΡΑΝ**. *Aliis*: nam **ΛΗΦΑΡ** passim usurpatur pro *Alius* & *Alter*. Erasmi annotatio est: *Hilarius habet & clamantibus invicem: ex quo conjicio illum legisse ἑταίροις pro ἑταίροις*. Certè hanc variationem lectionem, quam & aliqui codd. Gr. agnoscunt, hic noster Interpres secutus est. Ægyptiacus quoque hoc in loco utitur voce, per quam transferre solet Græcum ἀλλήλων. qualémq; adhibet in loco parall. *Luc.* 11, 32. ubi pro καὶ

προσφωνῶσιν ἀλλήλοις, lego **ΔΥΘΞ ΕΞΑΕΘΥΨ ΕΠΟΥΞΕΡΗΘΥΞ** Got. **ΓΛΗ**

ΥΡΠΓΑΝΔΛΜ ΣΕΙΝΛΜΙΣΣΞ. Et acclamantibus ad invicem. Quum nesciam quid fuerit semiexesa vox, quæ **ΛΗΦΑΡΑΝ** hic loci proximè sequeretur; quúmque lectio variata sensum omnino non turbet: hæc ulterius profequi minimè duxi necessarium. Discrepantia lectionis contigisse videtur è sono Græcorum **ΛΙ** & **Ε** in pronuntiatione parum diverso. Quod si evinci non possit ex Græcis per **ΛΙ** scriptis, quæ Latinè solemus transcribere per **Æ**: opportunè tamen, quantum ad rem nostram, vel hinc probatur; quòd codicis *Argentei* librario solenne sit tam **ΛΙ** quàm **Ε** descriptum dare per Got. **ΛΙ**. e. g. *Οἱ υἱοὶ Ζεβεδαίου*. Got. **ΣΗΠΓΗΣ ΖΑΙΒΛΙΑΔΙΑΝΣ**. *Mar.* x, 35. Sicuti porrò pro Gr. **Ο** & **Ω** suffeeta ferè sunt Got. **ΛΗ** & **Ξ**. ita, pari lege, pro **Ε** & **Η** veniunt **ΛΙ** atque **Ε**: Priorum exempla sint **ΛΠΛΗΣΤΛΗΛΕΙΣ**, pro *Ἀπὸ σοφοί*. *Mar.* 11, 30. ac **ΣΑΠΛΛΗΜΞΝ** pro *Σολομών*. *Matth.* 11, 29. posteriorum verò, **ΒΛΙΑΛΙΑΖΑΙΒΗΛ**. *Matth.* 11, 22. & **ΒΕΦΛΛΗΛΙΜ**. *Luc.* 11, 4. pro *Βεελζεβούλ* ac *Βηθσαΐμ*. Confimili planè modo quo Græca **Φαελαῖ** & **ἀρχαῖ** transcribuntur **ΦΞΡΙΞΕΘΞ** & **ΞΡΧΕΘΞ** in codice quatuor

Euangeliorum Coptico. Unde mihi oborta est suspicio, Gothorum **ΛΙ** & **ΛΗ** haud aliter enunciata fuisse, quàm his diebus pronuntiantur Gallicana *ai* & *au*. Mecum insupèr cœpi cogitare, num propria nomina, quæ grandævo isthoc monumento *Argenteo* Gothicè describuntur, susurrum forsan aliquem priscae Græcorum pronuntiationis, Grammaticis vixdum fatis exploratæ, fuerint suggestura. Sed hoc obiter. Collationem Gothici **ΛΙ** cum Græco **Ε** paulò attentius, hac justâ occasione, institui; ut lectori constet cui rationi potissimùm innitatur illa de syllabico augmento in Verbis Gothicis assertio, cujus in Glossario Got. mentio fit in Voce **ΖΛΕΠ**. Sic itaque res habet. Græcam Præteritorum formationem per repetitionem primæ Consonantis cum **ε**, vel imitari voluit lingua Gothica; vel è communi aliquo fonte, altiorique origine, unâ cum Græcâ,

deduxit. Cùm itaque Græcè legatur *κενόμενται* *Joh. XI, II.* non dicendum erat Gothicè **SESLEP**. verùm **SMSLEP**. quoniam Græco **E** non respondet Got. **E** sed **AI**: Quòd autem in citato Glossarii loco Cl. auctor, idemq; egregius literaturæ Gothicæ instaurator, dignatus sit aliquid hac in re mihi ascribere; addo: Sicut judicavi **SMSLEP** in *Matth. VIII, 24.* ac *Luc. VIII, 23.* conjunctim legendum, non autem **SMSLEP**. idem quoque omnino faciendum censeo in **SMSX** quod occurrit, *Mar. IV, 4.* & *Luc. VIII, 5.* ut nempe legatur **SMSX** tanquam Præteritum cum reduplicatione præpositivâ: & sic de aliis, siqua sunt, similibus. Perpendens iterum quæ modò notavi de Græco **H**, quod exprimi solet per **E** Gothorum, inductus sum in suspicionem de explicitâ scriptione nominis illius, ab Angelo impositi Sospitatori nostro, quod in cod. *Argenteo* passim exaratur abbreviatè **IS** in casu Nom. **INIS** in Gen. **INΛ** in Dat. **IN** in Accus. & Vocativo: atque conjecto forsân potiùs scribendum **IESNS**. **IESNIS**. **IESNΛ**. **IESN**. quàm **ILISNS**. **ILISNIS**. &c. Ex iis populis qui *Græcorum* Elementa scribendo imitantur, *Moscovitæ* scribunt (ut *Gothi*) **IC** pro **ΙΗΣΟΥΣ**. *Coptitæ* verò in cod. quo utor Evangelico, itemq; in Missali Copto, quo usus est Athanasius Kircherus, constanter pinxerunt **IHC** & Vid. Prodrum. Copt. cap. II. pag. 31. & cap. VI. pagg. 159 & 169. Vett. *Latinos* legisse **IHC**, in aliquibus saltem Gr. exemplaribus, manifestum esse puto ex illo notissimo **IHS**, quod interdum conspicitur in Lat. codicibus haud infimæ notæ manuscriptis, ac in hodiernis quorundam librorum Titulis, ad indigitandam Societatem quandam; quòd nemo nescit. Ex hoc scripturæ compendio, vulgariter inter Siglas reputato, interpretationem nescio quam mysticam exculpere solebant Græcarum literarum rudes. At hoc nihil aliud esse quàm Abbreviaturam à Græcis primitus acceptam, luculentius demonstrari potest ex illâ scribendi formulâ satis usitatâ in mediæ ævi Latinis manuscriptis, nec non in aliquibus excisis seculo abhinc proximè anteacto: nempe **ΙΗΣ ΧΡΗΣ** (& **ΧΡΕ** / quod in membranis Anglo-Sax. vidi) pro **JESUS CHRISTUS**, vel potiùs **ΙΗΣ ΧΡΗΣ** (sive **ΧΡΕ**) Græcanicè scriptis. Sic **CHRISTIANI** scribitur **Χριανι**: unde Notarii nostrates in codicillorum quorundam sive syngraphorum exordiis, pro **OMNIBUS CHRISTIANIS**, etiamdum usitatissimè scribunt, **Ca all xpian people**. Quam scribendi rationem haud dubiè derivârunt à priscis illis, qui crassiore hallucinatione putabant Græca **ΧΡ**. tantundem valere ac Latina

tina XP seu ΧΡ. vel saltem, qui veneratione quadam moti, vetustissimum illum Græcorum morem imitari studebant. Sed hæc tantum non περιεργως. Vidi-

mus itaque Coptitas ac Latinos diligenter servasse mediam literam in Gr. ΙΗΣ· quam quoque retinendam esse in eadem voce Gothicis characteribus expansè scriptâ, omnino vero simillimum. At Gothi, quod dictum est, ferè semper loco Græci Η substituerunt suum Ε. sic Ἡρώδης est **HERHDES**. Mar. VI, 20. Μαγδαληνή, **MARDALENE**. Luc. VIII, 2. &c. Sed cuilibet lectori suum integrum esto de hac re iudicium. Nos pauca suggessimus; sed imponendi animo, aut etiam contradicendi studio diximus nihil.

VERS. 19. Ἐδικασθήν η̄ σοφία] Got. **NSYANKHTA GLAZMIDA VAKP HANANPEI**. ad verbum, *Iusta iudicata est sapientia*. Sic Δικασίαν εἰαυτῶν est **NSYANKHTANA SIK AZMGAN**. i. e. *Iustum seipsum iudicare, vel pronunciare*; Luc. x, 29. **NSYANKHTANS** reddimus *Iustos*: quippe cuius oppositum est **FRAYANKHTANS**. *Peccatores*; Mar. II, 17. Synonymum verò **ΓΑΚΛΗΤΑΝΣ**. q. d. *Rectos*; Luc. v, 32. **AZMGAN & GLAZMGAN** significant *Judicare, sententiam ferre*: ut, **GLAZMIDEANN INA SKHLAN VISAN DANPHAN**. *Judicabant ipsum esse reum mortis, vel morti adjudicabant*; Mar. XIV, 64. sic enim Κατέκριναν hoc in loco exponunt Orientales ut plurimum, ac è nostris aliqui. Hoc firmant Linguae cognatae in illo Luc. VI, 37. *Nè judicate, & non judicabimini*. ubi Glossa interlin. *Aldredi* Anglo-Saxonica habet Nellað zie zedoema. þre zie ne ze zedoemed: Anglo-Saxonica Evangelia impressa, sic: *Nelle ze deman. J ze ne beoð demede*: Quibus suffragantur Versiones Islandica & Danica: quarum illa, *Damed eige / so ad þier demest eigi* exhibet; hæc autem, *Sommer icke / saastulle i oc icke dæmuis*. Quæ ideo à me adducta sunt, nè lectori sit fraudi hodiernus hujus vocabuli usus apud Anglos, quibus **To doom** est plerumque *Supplicii devovere atque addicere*: quum tamen commate novissimè citato, pro *Nè condemnate*, Islandicè legatur *Fordamed eige / Danicè Fordommer icke / in ipsoq; cod. Argenteo, NI AFDAZMGIDA. Ex jam explicatis non obscure constat *Iustificationis* notionem forensè non ignotam fuisse vetustissimis Gothicis, qui δικασίαν, *Iustificare* acceperunt à veteribus traductum per *Iustum iudicare ac pronunciare*. His fidem facit quod occurrit, Luc. XVI, 15. **GNZEI ΓΑΚΛΗΤΑΝΣ AZMEIÞ IZVIS SILBANS**. pro (γυεις) οἱ δικαστες *εὐκρίεις*. nec non illud Luc. XVII, 14. quod separatim puto sic legendum, **ΓΑΚΛΗΤΡΖΑ ΓΑΤΛΗΑΝΣ**. q. d. *Iustus declaratus vel pronunciatus*: nam **ΓΑΤΛΗΑΝ** usurpatur pro *Κεχρηματισμένον*, *Divinitus nunciatum*; Luc. II, 26. Sperabam insuper aliquid lucis accessurum ex Luc. VII, 29. ubi lego,*

Populus & publicani ἰδικαίωσαν τὸ θεῖον* at hoc nobis inviderunt blattæ vel temporis edacitas, è quibus nihil eluctatum præter unicum ΓΑΡΛΙΗΤΑ
 Hujus denique paraphraseos origo altior peti potest ex Prov. xvii, 15. ubi pro
 וְשֵׁר דִּי צַדִּיק *Justificans impium*, legas Gr. ὁ δίκαιος κρίνει τὸ ἀδίκον. Arab. *القلم الظالم* *Qui judicat vel in judicio declarat iniquum justum.*
 Quæ apprimè consentiunt cum Gothicâ Versiõne modò eventilatâ.

C A P. XXVI.

VERS. 72. Ἐνὶ καθῶ μεθ' ἑκαστῶ] Got. **ΛΕΛΙΑΙΚ** (non **ΛΕΛΙΑΙΚ**. ut in impressis) **ΜΙΦ ΛΙΦΑ ΣΥΛΚΑΝΑΣ**. *Negavit cum juramento jurans.*
 Nam Ὁρκον ὃν ἄριστος ὡς Ἀθεοῦμα Luc. i, 73. exponitur, **ΛΙΦΙΣ ΦΛΝΕΙ ΣΥΣΚ ΥΨΚΑ ΛΒΚΛΗΑΜΛ**: Usurpatur hic in juramento assertorio dicendi modus, qui aliàs usu venit in jurejurando promissorio & obligatorio: ut, Ὁρκω ἄριστον ἀντιθῶ ὁ θεός -- Act. II, 30. Ἀνθρώπου δὲ ἂν ὁμολήσῃ ἑκαστῶ Num xxx, 2. in Versiõne L X X. Interpretum.

C A P. XXVII.

VERS. I. Ἀρχιερεῖς] Got. **ΓΝΑΓΛΝΣ**. *Sacerdotes.* **ΓΝΑΓΛ** vel **ΓΝΑΓΙ** est *Sacerdos*, ἱερός* sæpe tamen ponitur pro Pontifex, Ἀρχιερέως* ut, hujus cap. vers. 3, 6, 12. Mar. xiv, 10. Luc. ix, 22. & xx, 1. ac si indifferenter denotaret utrumque: ut, Ἐισηλθεν εἰς τὸ οἶκον τοῦ Θεοῦ, ἐπὶ Ἀβιάθου τοῦ Ἀρχιερέως, καὶ τὰς ἀρχιερέων τῶν ἀθεοῦστος ἔφαζεν, ὅς ἐκ ἕξει φαρμακίον ἐν μὲν τοῖς ἱερεῦσι **ΓΑΛΛΙΦ ἸΝ ΓΑΚΑ ΓΨΣ. ΝΕ ΛΒΙΑΦΑΚΑ ΓΝΑΓΙΝ. ΓΛΗ ΗΛΛΙΒΛΝΣ ΕΛΗΚΑ ΛΑΓΕΙΝΛΙΣ ΜΑΤΙΑΔ. ΦΛΝΖΕΙ ΝΙ ΣΚΗΛΑ ἸΣΤ ΜΑΤΓΑΝ ΝΙΒΛ ΛΙΝΛΙΜ ΓΝΑΓΛΜ.** Mar. II, 26. Aliàs, Ἀρχιερεῖς sunt plerumque **Αἰηημιστῶν ΓΝΑΓΛΝΣ**. *Summi sacerdotes*: ut hujus cap. versu 62. ac in aliis Evangelistis passim. Legimus quoque pro Ἀρχιερεῖς, **ΓΝΑΓΛΝΕ Αἰηημιστῶν**. q. d. *Sacerdotum summi*; Mar. xi, 18. sed & **ΝΕΛΚΓΝΑΓΛΝΣ**. *Superiores vel supremi sacerdotes*; Mar. x, 33. Subiit mirari insuetam illam varietatem, quam affectâsse videtur hic noster Interp. in Pontificibus Judæorum indigitandis, in uno cap. xviii Johannis, unde describimus quæ sequuntur. Ἐκ τῶν Ἀρχιερέων ἰωνηρέως, **ΨΙΖΕ ΓΝΑΓΛΝΕ ΑΝΔΒΛΗΤΛΝΣ**. *Sacerdotum ministros*; vers. 3. sicq; vers. 15, 16, & 35. Ἐπισητε τὸ τῶν Ἀρχιερέων δόλον, **ΣΛΞΗ ΦΙΣ Αἰηημιστῶν ΓΝΑΓΙΝΣ ΣΚΑΛΚ**. *Percussit summi sacerdotis servum*; vers. 10. nec non 19. ὁ δὲ ἰν Ἀρχιερέως τῶν ἐκωνῶν ἐκείνων, **ΣΛΕΙ ΥΛΣ Αἰηημιστῶν ΥΕΙΗΛ ΦΙΣΛ ΤΛΦΝ**

ΤΑΦΝCIS (vel, ut opinor, rectius, **ΦΙC ΑΤΑΦΝCIS**) i. e. ad verb. *Qui erat summus Sanctus illius anni*; vers. 13. *Ὁσίως δὲ πρὸς τὴν Ἀρχιερεῖν; ΣΥΛΗ*
ΑΝΔΗΛΕΓCIS ΦΑΜΜΑ ΚΕΙΚΙCΤΙΝ ΓΝΔCΙΝ. *Itane respondes prin-*
cipi sacerdoti? vers. 22. Denique, πρὸς Καϊάφην τὴν Ἀρχιερεῖα, **ΔΗ ΚΛΑΓΛΕΙΝ**
ΦΑΜΜΑ ΜΑΙCΤΙΝ ΓΝΔCΙΝ. *Ad Caiapham sacerdotem majorem vel*
Pontificem maximum; vers. 24. conf. & vers. 26. ac cap. XIX, 6. *Pari modo*
ac Theologus Anglo-Saxonice dicebatur Godcunde lapeop. Divinus magister vel
doctor; Anglicęq; appellatur in eundem sensum, **a Divine**: ita quoque verifi-
 millimum est Got. **ΓΝΔCΑ**. *Sacerdos deductum esse à supremi Numinis ap-*
pellatione, quam cod. Argentei scriba semper exaravit abbreviatè ΓΨ (vid. Cl.
Junii Gloss. in ΓΧΔC) quod an legendum ΓΧΨ. an verò ΓΝΨ. mihi non-
dum satis constat. Scrupulum iniecit, quòd Pluralem faciat ΓΝΔΛ. non
ΓΧΔΛ. *Job. x, 34. & observavi in linguis cognatis, eandem Vocalem sive o*
sive u in hoc nomine divino, retentam esse utroque numero: e. g. Anglo-Sax.
God. Angl. God / Alam. Gott / Belg. Godt / Deus, habent Plur. Goday.
Gods / Götter / Goden / Dii. *Sed Islandorum Danorumq; Guder / Dii,*
fit à Sing. Gud / Deus. Olai interim Magni verba sunt: Goth Bonum sive Deum
lingua Gothica significat; Hist. Septen. lib. II, cap. 24. Quibus tamen è diverso
haud importunè addi potest compositum illud ΓΝΔΛΕΛΗΚΗC pro εὐλαβῆC
(vel ut aliq. codd. εὐσεβῆC) q. d. Deum timens; Luc. II, 25. quod etiam Islandi-
cum Gudhraddur / Danicum Gudfryctig / Alamannicum Gottfürchtig / & Bel-
gicum Godtvæesende ibid. occurrentia, significant. Hoc scil. per N scriptum
videmus: at compositum simillimum quod extat, Job. IX, 31. planè in m. s.
cod. sic pingitur. ΓΨΒΛΧCΤΚΕΙC. estq; Dei cultor, Gr. ΘεοσεβῆC, Dan. iti-
dem Gudfryctig / Alam. Gottfürchtig / & Belg. Godtvæchtich. Quæ ideo
annotare volui, non solum ut ostendam affinitatem inter ΓΝΔCΑ & ΓΨ vel
saltem ΓΝΔΛ; sed ut hac occasione quoque aliquantò illustrem magni litera-
rum Septentrionalium instauratoris conjecturam in Gloss. suo Got. ad vocem
ΓΝΔCΙ. *ubi sic doctissimus auctor: Fortasse quoque ΓΝΔCΑ non malè de-*
rivatum dixeris à ΓΝΔΛ, Dii; ut paganorum temporib. Sacerdos dictus fuerit
ΓΝΔCΑ *à Diis quorum cultui vacabat. Hæc Cl. Junius. Certè de Zamolxi*
Astrologo, qui & Getarum propheta, affirmat Strabo, Καθερχὸς μὲν ἱερεῖα καθεβέναι
τῆ μάλιστα πρῶτος παρ' ἐθεῖC θεῖC, μετὰ τῶν δὲ καὶ θεῖον αὐτοπαρρηδόναι -- & paulò post:
Τῆτο δὲ τῆ ἐθῶ διέλενας ἄρχαι καὶ εἰC ἡμέτεC, ἀεὶ ἰνὸC εὐσεβομένωC εἰC τὰ θεῖα ἢ ἢθῶ, ὃC πρὸ μὲν βασιλεῖ
σύμβουλον ἰωήγεC, παρὰ δὲ θεῖC ΓέταC ἀνομιλίC θεῖC. Quæ sic transferre placuit Guil.
Xylandro: Itaque hunc Zamolxin initio sacerdotem creatum, ejus qui præcipue
colitur apud Getas, Dei: deinde nomen Dei eum accepisse -- ac postea: Is mos ad
nostram usque duravit ætatem, semper aliquo reperto, qui ita esset animatus ut regi

tur: *κατεδικάσατε, ἐφονεύσατε τὸ δίκαιον*, *Condemnastis, occidistis justum*; *fac. v, 6.* Ac si τὸ κατεσφύρειν αὐτὸς τὸ κελὶν (*Luc. xii, 58.*) viam sterneret inevitabilem ad capitalis supplicii condemnationem decretoriam. Hæc aliquantulum ad phræseos explicationem conferre possunt: sed mihi undiquaque non satisfaciunt. Suspicio, aut *κατεκρίθη* non lectum fuisse ab auctore nostro, qui *κατακρίνεν* transferre solet per **ΥΑΚΓΩΑΝ** & **ΓΛΩΧΜΩΑΝ**. ut, *Mar. x, 33.* & *xvi, 64.* aut pro **ΓΑΤΑΝΗΑΝΣ** fortè legendum esse **ΓΑΤΙΝΗΑΝΣ**. significatione forensi (de quo nos pauca in Annot. ad *Matth. xi, 19.*) aut saltem locutione hac Gothicâ judiciarii damnatoriive negotii aliquid implicari, quod priscis mortalibus consuetum, nobis verò incompertum. Mihi festinanti non licet indicare ex Ulpiano in Demost. aliisq; quid significaverit *Ἀπαγωγὴ* in foris Græcorum judicialibus. Satis esto notare ex Hesychio, *Ἀπαγωγὴ, ἢ τῶ κριμύργων αὐτὸς τὰς ἐν δικαστηρίῳ παρόδοσις* & ex Suidâ, *Ἀπαγωγὴ, δίκης ἐστὶν εἶδος· ἀνάμαται δὲ δὸτ τὰ ἀπαίγειν. ἀπήρητο δὲ οἱ κριμύργου αὐτὸς τὰς ἰνδικα*. i. e. *ad Undecimviros, Judices Athenienses*. Quibus admodum affine **ΓΑΤΙΝΗΑΝ ΔΗ ΣΤΑΝΗΑΙ**. *Ducere in judicium*. Neque prætereundum illud, *Act. xii, 19.* *Ἐκέλευσεν ἀπαχθῆναι* quod Vulg. Latinus, ex Romanorum forensium more, appositè vertit, *Duci jussit: Syrus, Jussit eos necare, vel, ut morentur*. Sic Romanis *Duci*, pro *Ad supplicium duci*, sæpius usurpatum.

VERS. 16. *Ἐπίσημον, λεγόμενον* --] Got. **ΓΑΤΑΡΗΙΑ ΑΝΑ**. Quid hoc verbum sibi velit, mihi non constat. *Λεγόμενον* est Got. **ΗΛΙΤΑΝΣ**. *Ὁ λεγόμενον*, **ΣΑ ΗΛΙΤΑΝΑ**. *Job. ix, 11. Mar. xv, 7.* Quæ cum hic locum non habeant, puto *Λεγόμενον* non transferri. Lectio videtur mendo laborare: & numquid pro **ΓΑΤΑΡΗΙΑ ΑΝΑ** legendum sit **ΓΑΤΑΙΚΝΙΑ ΑΝΑ**, aut quid simile, judicent ii quibus accessus patet ad ipsum venerandum cod. Argenteum. Ansam suggestit hujus conjecturæ (*ἐπίσημον* nempe vertendum per ali- quod vocabulum à **ΤΑΙΚΝΩΑΝ** vel **ΓΑΤΑΙΚΝΩΑΝ** deductum) quòd *Σημεῖον* nusquam non reddi video per Got. **ΤΑΙΚΝΣ**. Vid. *Mar. vii, 12, 13.* &c.

VERS. 42. Post *κατεβάτω νῦν δὸτ τὰ σωεῖς* addit Interp. Got. **ΕΙ ΓΑΣΛΙΘΛΙΜΑ**. *Ut videamus*. planè ut *Mar. xv, 32.* *κατεβάτω νῦν δὸτ τὰ σωεῖς, ἵνα ἴδωμεν* ubi Got. itidem, **ΕΙ ΓΑΣΛΙΘΛΙΜΑ**. Hoc quoque *Matthæi* loco addit Syrus **نظروا** *Ut videamus*. Arabum unus, **لنرى** quod idem significat.

VERS. 58. *Ὁ Πιλάτος ἐκέλευσε*] Got. **ΠΕΙΛΑΤΗΣ ΝΣΛΑΝΒΙΑ Α**. *Pilatus permisit*: siquidem pro *Ἐπέτρεψεν αὐτοῖς* legitur **ΝΣΛΑΝΒΙΑ Α** in. *Luc. viii, 32.* at **ΗΛΙΗΛΙΤ** Gothorum exprimit Gr. *ἐκέλευσε* *Matth. viii, 18. Luc. xviii, 40.* Non est dubium quin Interp. noster in suo exemplari Gr. legerit, *Ὁ Πιλάτος ἐπέτρεψε*, quæ in hac ipsâ historiâ habentur, *Job. xix, 38.* Quum hic observaverim aliquid *Johannis* in *Matthæo* inveniri, atque *Marci* aliquid in Anno-

Annotatiunculâ proximè præcedenti; in mentem venit quod conquestus est Hieronymus, præfatione suâ in quatuor Evangelia ad Damasum, his verbis: *Apud nos mixta sunt omnia, & in Marco plura Lucæ atque Matthæi: rursus in Matthæo plura Johannis & Marci: & in cæteris reliquorum, quæ aliis propria sunt, inveniuntur.* Suspiciari quis poterit hanc confusionem invecctam fuisse ex harmoniâ Evangelicâ quam olim conflârat Justini Martyris discipulus, Tatianus; qui, ut inquit Eusebius, *συνάφειάν πνα ἐξ συναγωγῶν ἐκ διδ' ἑπ' ἑκάστου τῶν εὐαγγελίων συνθεῖς, τὸ διὰ προσάγων τούτο συνέζωόμασεν, ὃ ἐκ παρὰ πᾶν εἰσὶν νῦν φέρεται.* Eccles. Hist. lib. 1 v, cap. 27. i. e. *Conglutinationem quandam & conciliationem Evangeliorum nescio quomodo structam Diatessaron nominavit, quam etiamnum quidam circumferunt: interprete Wolf. Musculo; quæ tamen aliquanto aliter à D. Richardo Montacutio sunt intellecta; Orig. Ecclesiast. Tom. I, part. 2. pag. 353.* Verumenimverò Tatiani harmonia Evangelica, quæ Latinè prodiit Basileæ, ann. CIO IO LXIX. *comma 42* illud hujus cap. sic quidem proponit: *Descende nunc de cruce, ut videamus,* &c. Cap. CLXX. Hunc autem *vers. 58* consentaneum facit Græco modò allato, *ἐκείδου.* legit enim *Fussit reddi corpus;* (non verò *Permisit*) Cap. CLXXI. Atque hoc de Tatiani harmoniâ semel monuisse sufficiat.

VERS. 64. — *Νυκῆς* —] Got. deest, sicq; cod. Alexandrino, aliisque Gr. mss. nec habetur in versionibus Arabicis aut Hebraicis, aut vulg. Latinâ, &c.

VERS. 65. *Ἐχέτε κρυφάδια.*] Got. **HAVALIF VALAGANS.** *Habetis, vel habete custodes.* Islandis, *þar hæfe þær Vardmennena.* De voce **VALAGAN** consulendum est Cl. *Junii* Glossarium Got. Pro *κρυφάδιον* habet Bezae cod. antiquissimus, Gr. *Φύλακας*, Lat. *Custodes*: sed corrigitur *κρυφάδιον*. Sic *vers.* proximè sequenti, pro *τῶ κρυφάδιον* legebat cod. ille, *τῶ φύλακῶν*, sed corrigitur ut prius. In Evangelii quoque in linguam Græcorum semibarbaram conversis, *commate* isthoc lego *φύλακας* pro *κρυφάδιον*: & pro *μὲν τῶ κρυφάδιον*, *versu* seq. occurrit *μὲν τῶ φύλακας*. Interp. Syrus utitur vocabulo inusitatiore, **ܢܪܢܘܫܩܩ** quod denotare *Quæstionarios* primùm suboluit perspicaci nostro Nic. Fullero, quem vid. in *Miscel. Sacr.* lib. 1 v, cap. 17. Arabes habent **شراطين** *Custodes*; Coptita, **ΣΑΚΟΥΣΤΑΒΙΑ** in Plur. quod in Scalâ electâ Copt-Arab. exponitur **شراطين** *Custodes*, ut jam dictum. Sed parum refert hoc ulterius prosequi, cum *κρυφάδιον* Latinum sit, interq; Latinos inveniatur sumptum pro *Custode* & *Custodientibus*, ut *Vigilie* pro *Vigilantibus*, &c. *κρυφάδιον*, inquit Theophylactus, *λέγεται παρὰ Ῥωμαίοις, ἢ φύλακῆ τῶν ἐν ἐπι τῶ φύλακῆν περιμένους στρατιώται, κρυφάδιον ἐνομήζει.* Conf. *Hefychium* & *Suidam*.